

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากที่ได้ศึกษาเรื่องการอ้างเหตุผลในคัมภีร์ภิกขาวัตถุมาทั้งหมด ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การวิเคราะห์การอ้างเหตุผลในคัมภีร์ภิกขาวัตถุนั้นสามารถจำแนกออกมามีวิเคราะห์ที่ได้เป็นสองส่วน ส่วนที่ (1) คือ รูปแบบของการอ้างเหตุผลทางตรรกวิทยา ส่วนที่ (2) คือ เนื้อหาของพระธรรมวินัยที่แต่ละฝ่ายนำมาหักล้างกัน รูปแบบของการอ้างเหตุผลที่พระโมคคัลลีสบุตรติสสะนำมาใช้ในคัมภีร์ภิกขาวัตถุนั้นสามารถประเมินได้ด้วยการใช้หลักเกณฑ์การอ้างเหตุผลแบบนิรนัยของตรรกวิทยาตะวันตกสองประเภทคือ การอ้างเหตุผลแบบจัดประเภทและการอ้างเหตุผลแบบเงื่อนไข นอกจากนี้ ยังสามารถวิเคราะห์ได้ด้วยหลักการอ้างเหตุผลทางตรรกวิทยาอีกจำนวนหนึ่ง เช่น การอ้างผู้รู้ การอ้างเหตุผลแบบใช้ตัวอย่างเปรียบเทียบ เป็นต้น ผลการวิเคราะห์สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบของการอ้างเหตุผลในคัมภีร์ภิกขาวัตถุในส่วนที่ประเมินด้วยเกณฑ์ในการอ้างเหตุผลแบบจัดประเภทนั้นถือว่าไม่สมเหตุสมผล ส่วนที่ประเมินด้วยการอ้างเหตุผลแบบเงื่อนไข การอ้างผู้รู้ และการอ้างเหตุผลโดยใช้ตัวอย่างเปรียบเทียบนั้นถือว่าสมเหตุสมผล แม้รูปแบบของการอ้างเหตุผลที่ผู้วิจัยนำเสนอมาทั้งหมดจะเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น รูปแบบของการอ้างเหตุผลที่ผู้วิจัยนำเสนอมาทั้งหมดนี้น่าจะเป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น แต่ตัวอย่างเหล่านี้ก็น่าจะเป็นประโยชน์ในแง่ของการเป็นตัวอย่างของเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้ในการประเมินความสมเหตุสมผลของการอ้างเหตุผลในคัมภีร์ภิกขาวัตถุในประเด็นอื่นๆ ที่ยังไม่ได้นำมาพิจารณาในงานวิจัยฉบับนี้

จะอย่างไรก็ตาม ในการอ้างเหตุผลทางตรรกวิทยานั้นยังมีองค์ประกอบที่จำเป็นอย่างหนึ่งก็คือเรื่องของ “ภาษา” ภาษาในที่นี้ก็คือเครื่องมือที่ใช้สำหรับบรรยายข้ออ้างหรือข้อสรุปของการอ้างเหตุผล แต่เนื่องจากภาษาหรือคำที่ใช้ในการอ้างเหตุผลในแง่ที่เป็นภาษาธรรมชาตินั้นมักมีข้อจำกัดในแง่ของการที่อาจก่อให้เกิดความกำกวม หรือการที่ภาษาธรรมชาติที่ใช้ นั้นมีความหมายหลายนัย ซึ่งประเด็นนี้ในทางตรรกวิทยาถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาร่วมกับประเด็นทางด้านรูปแบบ (form) ในการประเมินความสมเหตุสมผลของการอ้างเหตุผลด้วย องค์ประกอบเรื่องภาษาหรือคำที่อาจมีความหมายหลายนัยนี้กล่าวในแง่หนึ่งก็คือประเด็นทางด้านเนื้อหา (matter) นั่นเอง

พิจารณาจากแง่นี้ นอกจากส่วนที่เป็นรูปแบบของการอ้างเหตุผลทางตรรกวิทยาแล้ว การอ้างเหตุผลในคัมภีร์ภิกขาวัตถุจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นเรื่องของเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธธรรมที่แต่ละฝ่ายนำมาหักล้างกันด้วย โดยภาพรวม ผู้วิจัยคิดว่าเราคงไม่สามารถ

ประเมินรูปแบบการอ้างเหตุผลในคัมภีร์ภควัตถุโดยใช้เฉพาะหลักเกณฑ์ทางตรรกวิทยาในการประเมินได้ สิ่งสำคัญที่จะเป็นตัวประเมินก็คือประเด็นเรื่องเนื้อหา เพราะสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเรียบเรียงคัมภีร์ภควัตถุอันได้แก่การรักษาความถูกต้องของพระธรรมวินัย จริงอยู่ที่ว่ากระบวนการหักล้างทางความคิดของพระโมคคัลลีบุตรติสสะในคัมภีร์ภควัตถุจะแสดงออกในรูปของการอ้างเหตุผลทางตรรกวิทยา แต่สาระสำคัญของสิ่งที่พระโมคคัลลีบุตรติสสะต้องการจะเสนอนั้นดูเหมือนจะอยู่ที่การมุ่งประเด็นไปที่ความลงตัวทางด้านพระธรรมวินัย มากกว่าที่จะคำนึงถึงความรัดกุมในทางตรรกวิทยา ผู้วิจัยจึงไม่คิดว่าเราสามารถที่จะประเมินวิถีคิดของพระโมคคัลลีบุตรติสสะผ่านเฉพาะเพียงกรอบความคิดของตรรกวิทยาโดยไม่คำนึงถึงประเด็นทางด้านเนื้อหาที่จำเป็นจะต้องสอดคล้องกันอย่างลงตัวกับหลักการในภาพรวมของพระธรรมวินัย ณ จุดนี้เอง ที่ส่วนที่เป็นเนื้อหาของพุทธธรรมจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งและเป็นส่วนสำคัญในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับการอ้างเหตุผลในคัมภีร์ภควัตถุในแง่ที่ว่า เนื้อหาของพุทธธรรมจะช่วยให้เราสามารถประเมินความสมเหตุสมผลของกระบวนการอ้างเหตุผลในคัมภีร์ภควัตถุได้อย่างรอบคอบมากยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากการประเมินผ่านกรอบความคิดของตรรกวิทยาตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น

ผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ปัญหาหลักๆ ของการโต้แย้งในคัมภีร์ภควัตถุเกิดจากการใช้คำหรือภาษา (term) ที่ใช้ในการอ้างเหตุผลนั้นถูกใช้ในความหมายหลายนัย (ambiguity) เช่น การใช้คำว่า “อัสตตา” ในคนละความหมาย หรือมีความหมายหลายนัย หรือมีสมมติฐานเกี่ยวกับจำนวนของอสังขตธรรมไม่ตรงกัน เมื่อเป็นการใช้คำในคนละความหมาย การอ้างเหตุผลตอบโต้กันระหว่างคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่ายจึงไม่สู้จะมีผลในแง่ของการหักล้างความคิดของกันและกัน การหักล้างจะมีผลก็ต่อเมื่อผู้อ้างเหตุผลทั้งสองฝ่ายกระทำการถกเถียงโดยใช้ความหมายของคำที่ได้แย้งในความหมายเดียวกันเท่านั้น ตรงนี้เองที่ประเด็นทางด้านเนื้อหาของพุทธธรรมจะเข้ามามีบทบาทในการวินิจฉัยข้อโต้แย้งระหว่างคณะสงฆ์ฝ่ายเถรวาทกับคณะสงฆ์นอกระแสดั้งเดิมเหล่านั้น

จะอย่างไรก็ตาม ประเด็นการโต้แย้งที่ผู้วิจัยหยิบยกมาศึกษาในคัมภีร์ภควัตถุนี้เป็นการคัดเฉพาะประเด็นสำคัญๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาเฉพาะในพุทธปรัชญาเท่านั้น ในคัมภีร์ภควัตถุยังมีประเด็นการโต้แย้งที่น่าสนใจอีกมากเกี่ยวกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดความและความเข้าใจที่แตกต่างกันไป ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการหากมีผู้เข้าไปศึกษานอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีข้อเสนอแนะว่า นอกจากคัมภีร์ภควัตถุจะให้ข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ในแง่ของการวิเคราะห์หลักคำสอนแล้ว เนื้อหาส่วนหนึ่งก็สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อทราบข้อมูลที่เป็น

ประโยชน์ในแง่ประวัติศาสตร์ได้ด้วย หมายความว่า การที่คัมภีร์กถาวัตถุมีรายละเอียดเกี่ยวกับ
ทัศนะทางพุทธปรัชญาของคณะสงฆ์ในสมัยต่างๆ บรรจุอยู่ภายในคัมภีร์เป็นจำนวนมากนี้เองที่ทำให้
ให้คัมภีร์กถาวัตถุมีฐานะเป็น “คลังข้อมูล” ที่ผู้วิจัยคิดว่าสามารถนำมาอธิบายให้เชื่อมต่อเข้ากับ
การประเมินสภาพทางประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาในช่วงเวลาไม่นานก่อนที่จะมีการสังคายนา
พระธรรมวินัยครั้งที่สามและการเกิดขึ้นของคัมภีร์กถาวัตถุได้ แหล่งข้อมูลตามคัมภีร์กถาวัตถุได้
บรรยายเอาไว้ว่าสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการประเมินสภาพทางประวัติศาสตร์ของพุทธ
ศาสนาในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นได้ในแง่ที่ว่า แหล่งข้อมูลเหล่านั้นจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจใน
มุมมองอื่นๆ ที่น่าสนใจอะไรบางอย่างเกี่ยวกับการประเมินสภาพทางประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนา
นอกเหนือไปจากมุมมองของคัมภีร์เล่มอื่นๆ ตลอดจนหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนหนึ่งที่เคยมี
บทบาทในด้านเดียวกันนี้มาโดยตลอด